

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA**

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos
ir darbo ministerijai

2022-11-09 Nr.(1.19.-2022-504)2-817
Į 2022-10-21 Nr.(19.1E-33)STAP-894

DĖL TEISĖS AKTŲ PROJEKTŲ NR. 22-14545 – 22-14548 DERINIMO

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, susipažino su pateiktais derinti Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo Nr. X-493 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 2, 10, 11, 11¹ straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 41 straipsnio pakeitimo įstatymo projektais bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo dėl minėtų įstatymų projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui projektu, ir teikia pasiūlymus šių projektų tobulinimui:

I. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo Nr. X-493 pakeitimo įstatymo projektas (dėstomo nauja redakcija Socialinių paslaugų įstatymo projektas (toliau – SPI, Įstatymo projektas):

1. Siekiant aiškesnio ir paprastesnio teisinio reglamentavimo, siūlytina atsisakyti tų pačių nuostatų kartojimo SPI 2 straipsnio 4 ir 11 dalyse, 23 straipsnio 4 ir 5 dalyse, pvz., SPI 23 straipsnio 4 dalyje išbraukti nuostatą, kad budintis globotojas ir nuolatinis globotojas turi atitikti Civiliniame kodekse nustatytus reikalavimus, kadangi iš esmės tapati nuostata yra įtvirtinama SPI 2 straipsnio atitinkamai 4 ir 11 dalyse („fizinis asmuo, atitinkantis Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse globėjui (rūpintojui) keliamus reikalavimus“); 23 straipsnio 4 ir 5 dalyse įtvirtintus papildomus, tapačius reikalavimus, kurie taikomi tiek budinčiam globotojui, tiek nuolatiniam globotojui, siūlytina išdėstyti vienoje dalyje, pvz., apjungti 23 straipsnio 4 ir 5 dalis, atitinkamai 6 dalį laikyti 5 dalimi.

Paminėtina, kad SPI 23 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta nuoroda į šio straipsnio 5 dalį yra netiksli, kadangi nuolatiniam globotojui taikomi reikalavimai įtvirtinti ir 4 dalyje; SPI 2 straipsnio 11 dalyje taip pat nurodomos 23 straipsnio 4–6 dalys.

2. Siekiant aiškesnio ir paprastesnio teisinio reglamentavimo, siūlytina SPI 2 straipsnio 8, 12 ir 21 dalyse, reglamentuojant sąvokas „individualios priežiūros darbuotojas“, „palydėjimo paslaugos koordinatorius“, „socialinių paslaugų įstaigos užimtumo specialistas“, atsisakyti perteklinių ir iš esmės sąvokos turinio neatskleidžiančių nuostatų, jog atitinkamas specialistas yra „asmuo, besivadovaujantis šio įstatymo 4 straipsnyje nustatytais socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principais“. Šie specialistai yra socialinių paslaugų teikėjai (SPI 21 straipsnio 13, 14 ir 15 dalys), tad jiems turėtų būti taikomi SPI 4 straipsnyje numatyti socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai.

Abejonių kelia ir socialinio darbuotojo sąvokos (SPI 2 straipsnio 19 dalis) apibrėžimas, kuriame taip pat įtvirtina nuostata, jog socialinis darbuotojas profesinę veiklą grindžia šio įstatymo

26 straipsnio 4 dalyje nustatytais socialinio darbo įgyvendinimo principais. Paminėtina, kad SPI 26 straipsnio 8 dalyje, kurioje reglamentuojamos socialinio darbuotojo pareigos, įtvirtinta, jog socialinis darbuotojas turi laikytis socialinio darbo įgyvendinimo principų, vadovautis Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodeksu. Minėtoje SPI 26 straipsnio 4 dalyje, įtvirtinta, kad socialinis darbuotojas vadovaujasi tik vienu, būtent SPI 4 straipsnio 11 punkte nurodytu – asmens garbės ir orumo principu ir numatomi socialinio darbo įgyvendinimo principai, kuriais turi vadovautis tik socialinis darbuotojas – sąžiningumo, bendradarbiavimo, profesionalumo užtikrinimo. Svarstyta, dėl kokių priežasčių yra išskiriamas tik vienas iš SPI 4 straipsnyje įtvirtintų principų (11 punktą), be kita ko, turint omenyje tai, kad socialinis darbuotojas minimas tarp socialinių paslaugų teikėjų SPI 21 straipsnyje. Taip pat svarstyta, ar įvardinti principai, kuriais vadovaujasi tik socialinis darbuotojas, neturi būti taikomi taip pat kitiems socialinių paslaugų teikėjams.

Siūlytina svarstyti galimybę tikslinti nurodytas sąvokas, atskleidžiant jų turinį (Įstatymo projekte iš minėtų sąvokų, plačiau atskleista individualios priežiūros darbuotojo sąvoka, tuo tarpu, palydėjimo koordinatorius (iš esmės) apibrėžiamas kaip asmuo teikiantis palydėjimo paslaugą; užimtumo specialistas – asmuo, teikiantis socialines paslaugas, socialinis darbuotojas – asmuo, dirbantis socialinį darbą).

3. Svarstyta, ar neturėtų būti suderintos SPI 18 straipsnio 8, 9 ir 10 dalių ir 19 straipsnio nuostatos dėl nuorodos į socialinį darbuotoją – 18 straipsnio 9 dalyje įtvirtinta, kad socialines paslaugas periodiškai peržiūri „socialinių paslaugų įstaigų socialiniai darbuotojai“, kitose minėtose įstatymo nuostatose minimas tik „socialinis darbuotojas“, kuris nustato socialinių paslaugų poreikį, renka informaciją.

4. Siūlytina SPI 20 straipsnio 2 dalyje po žodžių „švietimu ir ugdymu“, įrašyti žodžius „asmens sveikatos priežiūra“ ar pan.

Taip pat, siekiant teisinio reglamentavimo nuoseklumo ir aiškumo, siūlytina svarstyti galimybę tikslinti SPI 20 straipsnio 8 dalį, išskiriant ir suderinant nuostatas dėl socialinių paslaugų teikimo ir su sveikatos priežiūra, užimtumu, švietimu bei ugdymu suderintos koordinuotos pagalbos organizavimo, atsižvelgiant į tai, kad yra išskiriamos trys skirtingai apibūdinamos asmenų grupės – šeimos nariai, kuriems laikinai apribota tėvų valdžia; tėvai, kurių vaikams nustatyta laikinoji globa (rūpyba); tėvai (tėvas ar motina), jeigu jiems apribota tėvų valdžia.

5. SPI 2 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta fizinio asmens, teikiančio socialines paslaugas, sąvoka, taip pat 22 dalyje šis asmuo yra įvardintas kaip vienas iš socialinių paslaugų teikėjų. Siekiant teisinio reglamentavimo aiškumo ir nuoseklumo, siūlytina suvienodinti Įstatymo projekto nuostatas, kuriose reglamentuojama fizinių asmenų galimybė teikti socialines paslaugas ir pan. (pvz., SPI 21 straipsnio, reglamentuojančio socialinių paslaugų teikėjus, 1, 2 ir 9 dalyse minimi fiziniai asmenys, kurie atitinka šiame įstatyme nustatytus reikalavimus; 8 dalyje – fizinis asmuo; ir kt.).

6. Siūlytina svarstyti galimybę tikslinti SPI 23 straipsnio nuostatas:

6.1. Sutinkant su Įstatymo projekto rengėjų argumentais, kad „likę be tėvų globos vaikai turi ypatingų poreikių sancaupų“, šie vaikai „reikalauja ypatingo dėmesio ir viso suaugusiojo laiko skirto tik šiam vaikui, jeigu keliami lūkesčiai, kad vaiko priežiūra šeimoje būtų sėkminga ir vaikas ar jaunuolis būtų pilnai šeimoje parengtas savarankiškam gyvenimui“, neginčijant iniciatyvų plėtoti alternatyvias vaiko globos (rūpybos) formas, tobulinti vaiko globos (rūpybos), vaiko priežiūros sistemas, siekiant sudaryti galimybę likusiam be tėvų globos vaikui gyventi šeimai artimoje aplinkoje, visgi, kyta abejonių dėl požymių, iš kurių vieną atitinkantis vaikas galėtų būti perduotas nuolatinio globotojo priežiūrai, sąrašo nuoseklumo, atskirų požymių išskyrimo pagrįstumo, kylančių iššūkių, sunkumų, reikalingos pagalbos ir kitų priemonių tolygumo, ir kt. aspektais, prasme, pvz., išskyrimas

vaikų, vyresnių nei dešimties metų; nepilnamečio tėvo (motinos) su vaiku; funkcionavimo sunkumų nebaigtinis, galimas įvairiai interpretuoti sąrašas (manytina, funkcionavimo sunkumai gali būti itin skirtingo lygmens, taip pat jų įveikimo būdai ir galimybės; taip pat šie sunkumai ne mažiau yra aktualūs ir keliantys iššūkius praktikoje, kai vaikas yra laikinai prižiūrimas, laikinai globojamas ar kt.); praktikoje taip pat galimi atvejai, kai itin žalingą patirtį bus išgyvenęs vaikas, ne vieną kartą paimtas iš šeimos ir gražintas į ją, kurio laikinosios priežiūros metu keičiasi jį prižiūrintys asmenys, kuriam vėliau, po atitinkamo proceso, nustatoma globa (rūpyba) ir t.t.

Taip pat trūksta nuoseklumo, vertinant Įstatymo projekto rengėjų aiškinamajame rašte išdėstytus argumentus dėl nuolatinio globotojo paslaugų poreikio ir jų išskirtinumo, akcentuojant dėmesį paslaugos kokybei, suaugusiojo laiko poreikį ir kt. įvardintų grupių vaikams, bei Įstatymo projekte siūlomo įtvirtinti vaikų, kuriuos galėtų prižiūrėti nuolatinis globotojas, skaičiaus. Manant, kad globos, rūpybos ar (ir) priežiūros paslaugos kokybė yra ypatingai svarbi kiekvienam vaikui, kuris teisės aktų nustatyta tvarka paimamas iš tėvų, atkreiptinas dėmesys, jog akcentuojant nuolatinio globotojo paslaugos išskirtinumą, svarbą, nurodoma, kad šis asmuo negali prižiūrėti daugiau nei vieno vaiko (aptariant išimtį dėl didesnio vaikų skaičiaus galimybės), tuo pačiu numatoma, kad šis asmuo gali būti ir budinčiu globotoju ir tokiu atveju jis gali prižiūrėti ne daugiau nei 3 vaikus, visumoje bendras vaikų skaičius nuolatinio globotojo šeimoje turi būti ne didesnis nei 6 vaikai. Atsižvelgiant į tai, svarstyтина, ar tokiu atveju bus pasiekti Įstatymo projekto rengėjų deklaruojami tikslai ir pokyčiai, kurių siekiama įteisinant nuolatinio globotojo institutą.

Paminėtina, kad aiškinamajame rašte nėra paaiškinta pasirinktų kriterijų atranka, taip pat ir siūlomas nustatyti vaikų, kurių galėtų prižiūrėti nuolatinis globotojas, skaičius. Siūlytina svarstyti galimybę tobulinti ir tikslinti Įstatymo projekto nuostatas (SPĮ 23 straipsnio 2 ir 3 dalys).

6.2. Taip pat siūlytina tikslinti SPĮ 23 straipsnio 8 dalies 4 punktą, kadangi vaikui, manytina, gali kilti ne tik emocinių ir fiziologinių, bet ir kitų sunkumų.

6.3. Kelia abejonių SPĮ 23 straipsnio 9 dalies 1 punkte įtvirtinta (ne tik budinčio globotojo, bet ir) nuolatinio globotojo teisė „gauti globos centro kas mėnesį mokamą atlygį“, kuris būtų „mokamas sutarties galiojimo metu net ir tais atvejais, kai globos centras neperduoda vaiko (vaikų) <...> nuolatiniam globotojui“.

6.4. SPĮ 23 straipsnio 10 dalyje įtvirtinta, kad „Globos centras yra vaiko atstovas pagal įstatymą“.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje įtvirtinta, kad „Vaiko atstovai pagal įstatymą – vaiko tėvai, vaiką įvaikinus, – tėviai, nustačius globą ar rūpybą, – globėjai ar rūpintojai, įstatymų nustatytais atvejais – valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija“. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso įtvirtinta, kad vaikų, kurie yra likę be tėvų globos, teises užtikrina globėjas (rūpintojas); kad vaiko globėjas (rūpintojas) yra vaiko atstovas pagal įstatymą ir gina jo teises ir teisėtus interesus; kad vienas iš vaiko globos (rūpybos) uždavinių yra paskirti vaikui globėją (rūpintoją), kuris rūpintųsi, auklėtų, jam atstovautų ir gintų jo teises ir teisėtus interesus; ir kt. (3.157 straipsnio 2 dalis, 3.163 straipsnio 2 dalis, 3.248 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 3.272 straipsnio 1 dalis).

Siekiant nuoseklaus ir aiškaus teisinio reglamentavimo, Įstatymo projekto ir Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo, Civilinio kodekso nuostatų dermės, siūlytina tikslinti SPĮ 23 straipsnio 10 dalį, 10 dalies 7 punktą, 11 dalies 3 punktą (manytina, kad globos centras turi pareigą, ne teisę įgyvendinti (pagal esamą formuluotę) vaiko atstovo teises).

7. Siūlytina svarstyti galimybę tobulinti SPĮ 26 straipsnio 5 dalį, įvertinant, ar tikslinga pateikti socialinio darbo įgyvendinimo sričių baigtinį sąrašą, socialinio darbuotojo veiklas, įvardijamose

sirtyse (pvz., manytina, kad teisėtvarkos srityje, be išvardintų baudžiamojo proceso dalyvių, galimas darbas su nusikalstamos veikos liudytojais bei išvardintų asmenų šeimomis, taip pat svarstyta, jog galimas socialinis darbas teisėtvarkos institucijų pareigūnais (darbuotojais), jų šeimos nariais ar pan.).

8. Abejonių dėl geriausių vaiko interesų principo užtikrinimo kelia reglamentavimas, pagal kurį institucinės socialinės globos licencija gali būti išduodama įstaigai, numatančiai socialinės globą teikti tik iš užsienio valstybės(-ių), kurią(-ias), Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Socialinių paslaugų priežiūros departamentui pateiktais duomenimis, ištiko humanitarinė krizė, atvykusiems nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams ar likusiems be tėvų globos vaikams, nenumatant reikalavimo socialinę globą teikiančių darbuotojų struktūrai bei skaičiui, o tik nepertraukiamai priežiūrai (SPI 31 straipsnio 2 dalis). Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje nagrinėti skundai dėl nelydimų nepilnamečių ukrainiečių, apgyvendintų institucijoje, teisių pažeidimų, bei buvo nustatyta, jog socialinės globos normų neatitinkantis darbuotojų santykis turėjo neigiamos įtakos vaiko poreikius atitinkančios aplinkos globos įstaigoje užtikrinimui (emocinei aplinkai, laisvalaikio ir užimtumo galimybėms, kt.).

Tikslinga suderinti SPI nuostatas dėl licencijavimo taisyklės tvirtinančios institucijos, būtent, SPI 31 straipsnio 4 dalyje, kad licencijavimo taisyklės yra tvirtinamos socialinės apsaugos ir darbo ministro, o 34 straipsnyje – jog socialinės globos įstaigų licencijavimo taisyklės tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

9. Svarstyta, jog turėtų būti tikslinamos SPI 45 straipsnio 1 dalies nuostatos, dėl „paskirtų socialinių darbuotojų“ išvadų dėl asmens (šėimos) socialinių paslaugų poreikio skirti socialines paslaugas nustatymo apskundimo. Paminėtina, kad SPI 18, 19 straipsniuose nurodoma, kad atitinkamų socialinių paslaugų poreikį nustato socialiniai darbuotojai ir (ar) savivaldybės administracijos padalinio, planuojančio socialines paslaugas ir administruojančio socialinių paslaugų organizavimą, specialistai.

II. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 41 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – VTAPI projektas)

Siūlytina VTAPI projekto 1 straipsniu keičiamo įstatymo 41 straipsnio 1 dalyje ir VTAPI projekto 2 straipsnio 3 dalyje nuostatą dėl darbo patirties išdėstyti taip: „turintis ne mažesnę kaip vienu metų darbo ar savanorystės su šeima ar vaikais patirtį“.

Kitiems teisės aktų projektams pastabų ar pasiūlymų neturime.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė